

مہاراج ادھراج دو براج سری کاشی ہیں
ایسری پرشا و نارائن سنگھ صاحب بہادر
ٹائٹل گریڈ کمانڈر آف دی موسٹ ایکزالٹڈ آرڈر

آف دی اسٹار آف انڈیا و ام قبائلہ

کے حسب ایک کتاب تبار الوجود چمنستان انہا حقیقت سچ

بوستان معرفت

تہ ایک گنجینہ مالامال رموز سیدانق و تصوف کا

مولف مجمع کمال بابو مادھو داس صاحب

مقام لکھنؤ مطبع نشانی لکھنؤ چھپی

۱۹۰۱ء

بسم الله الرحمن الرحيم
بسم الله الرحمن الرحيم
بسم الله الرحمن الرحيم

بسم الله الرحمن الرحيم
بسم الله الرحمن الرحيم
بسم الله الرحمن الرحيم

بسم الله الرحمن الرحيم
بسم الله الرحمن الرحيم
بسم الله الرحمن الرحيم

بسم الله الرحمن الرحيم
بسم الله الرحمن الرحيم
بسم الله الرحمن الرحيم

فہرست انتخابات کلام فقید نام شعرا سے نوری الاحرام جامعہ نصابین علیہ السلام
 مستطابہ پوستان معرفت

صفحہ	مضمون	نمبر شمار
۱	دیباچہ	۱
۲	انتخاب دفتر اول از فتویٰ مولانا رام	۲
۱۱	انتخاب دفتر دوم از فتویٰ مولوی معنی	۳
۱۵	دفتر سوم ایضاً	۴
۲۳	دفتر چہارم ایضاً	۵
۲۵	دفتر پنجم ایضاً	۶
۲۹	دفتر ششم ایضاً	۷
۳۶	انتخاب دیوان حافظ شیرازہ	۸
۵۹	انتخاب دیوان فارسی نیاز احمد	۹
۱۰۰	انتخاب دیوان حضرت غوث الاعظم	۱۰
۱۱۹	انتخاب دیوان حضرت خواجہ معین الدین چشتی	۱۱
۱۲۷	انتخاب فتویٰ ابوعلی شاد قلندر	۱۲
۱۲۹	انتخاب دیوان شمس تبریز	۱۳
۱۳۶	انتخاب منطق البیہ فرید الدین عطار	۱۴
۱۳۱	انتخاب شاہنامہ فردوسی	۱۵
۱۳۳	انتخاب مکندزنامہ نظامی	۱۶
۱۳۷	انتخاب کتاب سراج الکبیر	۱۷
۱۵۹	انتخاب بابا ہشتم گلستان سعدی شیرازی	۱۸

صفحه	مضمون	نمبر
۱۵۶	انتخاب تصانیف فارسیه سعدی شیرازی	۱۹
۱۵۷	کتاب البدائع	۲۰
۱۵۹	کتاب طلیحات	۲۱
۱۶۱	انتخاب کتاب خواتیم	۲۲
۱۶۲	انتخاب از کتاب غزلیات قدیم	۲۳
۱۶۳	انتخاب تصانیف خاقانی	۲۴
۱۶۵	انتخاب قصیده نظامی	۲۵
۱۶۶	انتخاب مناجات نظامی	۲۶
۱۶۸	غزلیات سیرخللا بدعی	۲۷
۱۶۹	غزل نظام الدین	۲۸
۱۷۱	رباعیات سرود غیره	۲۹
۱۷۵	قطعات اوتادان	۳۰
۱۷۷	مفردات	۳۱
۱۸۵	انتخاب دیوان ریخود	۳۲
۲۰۱	انتخاب دیوان هندی حضرت شاه نیاز احمد	۳۳
۲۱۵	انتخاب دیوان هندی خواجہ میر درد	۳۴
۲۳۵	غزل آغا حجو شروین	۳۵
۲۳۷	غزل رحمان	۳۶
۳۳۸	انتخاب دیوان داراب بیلنجان هنر	۳۷
۲۴۲	غزل ظفر	۳۸
۲۴۵	غزل بسمل	۳۹

صفحہ	مضمون	نمبر شمار
۲۸۶	غزل جرات	۲۰
۲۸۷	غزل مسیانِ نظیر	۲۱
۲۹۷	قطعات و رباعیات متفرقات	۲۲
۲۹۵	مسموں کوکبا	۲۳
۲۹۲	قطعات تانیخ	۲۴
۲۹۹	کبت	۲۵
۲۷۰	خاتمہ کتاب	۲۶

ویباچہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

بعد حمد و سپاس بیتیاس اوس سرب نواس کے جسکی قدرت
کاملہ سے اساس ہستی قائم و برقرار ہو اور اوسکی ذات باصفات پر جلع عالم
کا مدار ہی جانتا چاہیے کہ باہو ما و عو و اس حق شناس جو دنیا سے او و اس
اور فقط اس اسی کرہ نواس کی رکھتے اور رام نواس تیر تھو راج پر باگ
میں باس کر کے ہین او اعلیٰ شباب سے ملازم مہر کار انگلشیہ کے تھے
چونکہ مزاج مین وارنگی بد و شہور سے جاگزین تھی ہیشن حاصکر کے خانہ مین
رہے تھے اور اپنی عمر گرامی کو زیادہ بندت والدہ ماجدہ کے بسہر کیا یہاں تک
کہ حق ماوری کو و فرائض اخوی کو بہت خوبی سے ادا کر کے نکوئی دارین

حاصل کی فی الحال تنہا سبکو چھوڑ دینا سے منہ موڑ پوجا میں سری کرشن
 بھگوان کے ہمہ تن مصروف رہتے ہیں نہ فکر معاش کا وسوسہ اور نہ ہی
 کچھ طالب نہ کسی کا تقاضا سے ہیں باپو بہر پر سیاہ و ستارا میر جو بہترک تعلقات
 او سیکے ذکر میں مصروف رہا کرتے تھے بابو مادھو واس اوٹھے ساتھ بھنڈو
 فیض گنجور مہاراج اور حراج و ویجراج ایسوری پر سادہ نارائن سنگھ بہادر
 جی سی ایس آئی حاضر ہوتے از بسکہ عارفان وارستہ مزاج کی ملاقات و ہم نشینی
 مرغوب طبع عالی جو کلمات تصوف و توحید سے ہم کلام ہو کر صحبت گرم
 کرتے تھے واقف اس انوار معرفت و استحصال مذاق وحدانیت فرماتے تھے
 آپ پیک راج بلکہ اپنے مقام سے باہر نہیں جاتے ایک مرتبہ بوقت رونق ازبکا
 دائرہ دولت حضور مدوح یہ مجموعہ کلام معرفت نظام جو شہ اسے صوفی راستے
 پنجاب کر کے لکھا گیا تھا نظر مبارک سے گذرا ہر چند مؤلف کو اسکی اشاعت کی
 چاہا کہ تھی لیکن سامعین و شائقین ذکر حق نے چاہا کہ وہ سب کلام اسکند نظام
 اندر چاہ غفلت کے پڑے نہیں بلکہ حضور وارگم گشتگان باویہ غفلت کو سلک
 سلوک دکھلا دین اور مثل آفتاب عالم تاب نکل کر موہ آگیاں ابدیہ کی اندھیری
 رات کو دور کرین اور کتاب ہذا العکاس پذیر آئینہ طبع ہو سے تاکہ مشام
 عارفان توحید و شائقان قرب و بعید کو مطالعہ اسکا راجحہ بخش شمیم شان آگیا
 یا طبع ہو سے اور جامع جامع وحدانیت پوش کے لیے یادگار لائق و فائق صفحہ
 روزگار پر قائم رہے چنانچہ اذن عالی نے شرف صدور پایا و بر طبق ارشاد
 زبان فیض ترجمان عنوان کتاب میں یہ دریا جہ درج کیا گیا اور نام اس گلدستہ

نگارین کا بوستان معرفت رکھا گیا سال تالیف نام ہی سے پیدا ہی موزونی
طبع بندگان والا ہویا ہی

<p>ہست ہے شہد نشان معرفت کاشف راز نہان معرفت مینا ید استخسان معرفت ہست رنگین گلستان معرفت سال و نامش بوستان معرفت</p>	<p>مجمع تالیف مادہ خود اس ہی پر یہ معقول ہر عارفان شائق توجید زوفسائق خود طالب حق را بہ بخشہ رنگہ بو باتف غیبی بگفتہ لاجواب</p>
---	---

انتخاب قراول شومی مولوی معنی

بسم الله الرحمن الرحيم

ورجہ ایہا شکایت میکانہ
 از نفیس ہم مردوزن نالیدہ اند
 ناگیویم شیح درواستیاق
 باز جویدر وزگار وصل خویش
 جفت خوشحالان و بد حالان شدم
 وز درون من نجست امہارن
 لیک چشم و گوش را آن نوریت
 لیک کس را دید جان دستوریت
 ہر کہ این آتش نذر دنیست باد
 روز ہا با سوز ہا ہمراہ شد
 تو جان اسی آنکہ چوتو پاک نیست
 ہر کہ لبی روزیت روزش دیر شد
 پس سخن کوتاہ باید والسلام
 قالب ازماہست شد سنے مازو

بشوارنی چون حکایتہ میکانہ
 کز نیستان تا مرا بیرونہ اند
 سینہ خواہم شرحہ شرحہ از فسوق
 ہر کہے کو دور ماند از اصل خویش
 من بجز جمعیتے نالان شدم
 ہر کہے از نطن خود شد بار من
 سزمن از نالہ من دور نیست
 تن ز جان و جان ز تن ستوریت
 آتش ست این بانگ نامی نیست باد
 در غم ما روز ہا بیگاہ شد
 روز ہا گر رفت گورد پاک نیست
 ہر کہ جز ما ہی ز آبش سیر شد
 در نیابد حال نختہ ہیچ خسام
 بادہ از ما ست شد سنے مازو

بر سماع راست نهرن چیز نیست
 کوزه چشم حسد بجان پزند
 هر که اجامه ز عشق چاک مشد
 جمله معشوقست و عاشق پرده
 پروبال ما کند عشق اوست
 نقد حال خویش اگر پی بریم
 من چه گویم بیکر گم هشیار نیست
 خود شنا گفتن ز ما ترک شناست
 تو گو ما را بدان شد پار نیست
 که چنین نباید و گه ضد این
 خشم و شهوت مرور احوال کند
 چون غرض آمد نبر پوشیده شد
 گر هزاران دام باشد هر قدم
 آنکه او پنجه نه بیند در رسم
 خفته آن باشد که او از هر شیال
 سنا یه یزدان بود بند خدا
 چون کنی با بے حسد مکر و خست
 تا ز هر هزار شکر درنگد رس
 ما عدما ایم و چشمتی پاسه ما

طعمه هر بر سنگه انجیر نیست
 تا صدق قانع نشد پر در نشد
 اوز مرص و عیب کلی پاک شد
 زنده معشوقست و عاشق مرده
 سوکشانش میکشد تا کوس دوست
 هم زد نیا هم ز عجب بر خود ایم
 شرح آن یاری که آنز یار نیست
 کاین دلیل هستی و هستی خطاست
 با کریان کار با دشوار نیست
 جز که حیرانی نباشد کار وین
 ز استقامت روح را بیدل کند
 صد حجاب از دل بسوی دیده شد
 چون تو با مانی نباشد هیچ غم
 فعل پندار و پهنش از قلم
 دارد امید و کند با او مقال
 مرده این عالم و زنده خدا
 زان حسد دل را سنا بسیار سد
 کی توان گلزار و خدایت بوبری
 تو وجود مطلقه فسانه نما

هر چه بینی سوی اصل خود رود
 بلغ سبز عشق کوی به منتهاست
 عاشقی زین هر دو حالت برترست
 کفر هم نسبت بنجاق حکمت است
 از وجود و از عدم گر بگذرے
 بر دل عاقل هزاران غم بود
 استن این عالم ایجان غفلت است
 هو شیاری ز انجهانست و چو آن
 کابدانی هر کرایزدان بخواند
 هر کرا باشد زیزوان کار و بار
 پای اسد لایان چو بین بود
 پاسے نایتا عصا باشد عصا
 گر نماند از جو در دست تر مال
 این همه غمها که اندر سینهاست
 چون قضا آید نماند فهم و راهے
 چون قضا آید فرو پوشد بصر
 کفر و ایمان عاشق آن کبیرا
 بنزد عقل هر دو اتنده هست
 گفت پیغمبر که حق فرموده است

جز و سوسے کل خود راجع شود
 جز غم و شادی در و بس میو باست
 بی بهار و بی خزان سهر و ترست
 چو با نسبت کنی کفر آفت است
 از حیات جاودا سنے بر خوری
 گر ز باغ دل خلاصے کم شود
 هو شیاری این جهان رقت است
 غالب آید پست کرد اینجهان
 از همه کار جهان بیکار ماند
 یافت بار انجاه بیرون شد ز کار
 پای چو بین غت بی تکین بود
 تا نیتد سه رنگون او بر حصا
 کے کند فضل آمت پائمال
 از غبار گرد باد بود ماست
 کس نمیداند قضا را جز خدا سے
 کانداند عقل ما پارا رسد
 مس و نقره بنده آن کیسیا
 که با گردنہ گرداننده هست
 من بگنم هیچ وریا لا و پست

در زمین و آسمان و عرش شوی نیز
 در دل مومن گنج اے عجب
 دوستی بقلبان چون کمیاست
 آب دریا زده را بر سر بند
 چون بردی تو ز او صاف بشر
 چون گرسنه می شوی سگ می شوی
 چون شدی تو سپهر درازی شوی
 پس دے مردار دو دیگر دم سگے
 آفت اشکار خود خر سگ بدان
 مرد حبی ہر ہے حاجی طلب
 سنگ اندر نقش و اندر رنگ او
 گر سیاہست وہم آہنگ تو ہست
 ہر کہ فردا در تن او نفس گبر
 چیت تعظیم خدا افسراشتن
 چیت توجید خدا اٹوختن
 آنکہ او بی نقش و سادہ سینہ شد
 آئینہ ہتے چہ باشد نیستے
 ہر کہ نقص خویش را دید و شناخت
 زان نپہرہ بسوس ذوالجلال

من گنج ایزد بشین دان اسی عزیز
 گر مرا جوئی دران دلہا طلب
 چون نظر شان کمیائی خود کجاست
 و ربود زندہ زوریا کے رہد
 بحر اسرار تہند بر شہ رقی ہر
 تہندہ پد پیوند و بدرگ سے شوی
 بی خود و بی جس چو دیوار سے شوی
 چون کنی در راہ شیران خوش سنگے
 کمتر ک انداز سگ را استخوان
 خواہ ہند و خواہ ترکب و یا عوب
 بنگر اندر عزم و در آہنگ او
 تو سفید شہ سوال کہ ہر گاہ تو ہست
 مژورا فرمان برد خورشید و ابر
 خویشتن را خاک و خوارچی اشتن
 خویشتن را پیش واحد سوختن
 نقشہ سے غیب را آئینہ شد
 نیستے بگزمین گرا بلہ نیستے
 اندر اشکمال خود و واسپہ تاخت
 کو گمانے میہر خود را کمال

بر طلیس و دیوزان خندیده
 عصمتی که مر شمارا در تن بست
 این زمین بی تپه ها از خود بین بین
 لیک یک یک و بر صد بود ایمان غیب
 هر که ترا که خدا سئ را بخورد
 راجع آن باشد که باز آید بشهر
 شیر دنیا جوید اشکاری و برگ
 تیغ حلم از تیغ آهن تیزتر
 صبر آرزو آرزو رانی شتاب

که تو خود را یک مردم دیده
 آن ز کس بجهت حفظ من بست
 تا نخیزد بر شهاب و یو حسین
 نیک وایه و بگذارد ز در و ریب
 که خورد ز هر سه گولش که برود
 سوی وحدت آید از تفریق دهر
 شیر موی جوید آزادی و مرگ
 بل ز صد لشکر ظفر انگیزتر
 صبر کن و الله اعلم بالصواب

دفتر دوم از کتاب مثنوی

بسم اللہ الرحمن الرحیم

آفت این درہواوشہو تست
 زویکو پارخداے را تو زود
 یار چشم تست ای مرد شکار
 چونکہ مومن آئسنہ مومن بود
 گر برد مالیت عدو پرستے
 سر کجا بند ظلم شرمسار
 خدمت خود را سزا پنداشتے
 چون بگریانم بجوش در حستم
 رحمت موقوف آن خوش گریہات
 صاف خواهی چشم عقل و سمع را
 ہر کرا باشد طمع الکن شود
 ہر کہ از دیدار بر خورد ار شد
 ہیچ کتجہ بی دود بی دام نیست
 ہم دعا از تو اجابت ہم ز تو

ورنہ اینجا شربت اندر شہت
 چون چنان کردی تہا یار تو بود
 از خس و خاشاک اورا پاک دار
 روی او ز آلو گے ایمن بود
 رہزنی را بردہ باشد رہزنی
 جز بدرگاہ تو اسے آمر زگار
 تو لو ای جرم ازان افراشتے
 آن خروشنده نیوست نہ نعمت
 چون گرت از بحر رحمت موج خاست
 بردان تو پردہا سنے طمع را
 با طمع کے چشم دل روشن شود
 این جہان در چشم او مردار شد
 جز بہ خلو گگا و حق آرام نیست
 ایمنے از تو مہابت ہم ز تو

آنچه مشوقست صورت نیست آن
 آنچه بر صورت تو عاشق گشته
 صورتش بر جاست این سیرتی
 خود هم او آب و هم او ساقی و مست
 افکن این تدبیر خود را پیش دوست
 قوت اصلی بشر نور خداست
 نور حق بر نور حس را کب شود
 ساسه کافر کند صدیق را
 برگ بی برگی ترا چون برگ شد
 ناهرو باطن اگر باشد سیگ
 در وجود ما هزاران گرگ و خوک
 حکم خود اگراست که غالب ترست
 سیرتی کان در وجودت غالبست
 عاقبت بمن است عقل از خاصیت
 زمین به پستی آن مکن جرم و گناه
 ما برون را ننگیم و قسال را
 ملت عشق از همه دینها جدات
 آب کم جو تشنگی آور بدست
 آینه دل صاف باید تا در و

خواه عشق این جهان خواه این جهان
 چون برون شد جان چریش شسته
 عاشقا و این که معشوق تو کیست
 هر سه یک شد چون طلسم تو شکست
 گرچه تدبیرت همه تدبیر اوست
 قوت حیوانی مرا و انا سزااست
 و انگهی جان سوی حق رغب شود
 ساسه زاپر کند زندیق را
 جان باقی یافتی و مرگ شد
 نیست کس را در نجات او شک
 صلاح و ناصالح و خوب و خبیث
 چون که ز پیش از مس آمد آن ز رشت
 هم بران تصویر حسرت و اجابت
 نفس باشد کونه بیند عاقبت
 که کنم توبه در آیم در پناه
 ما درون را بنگریم و حال را
 عاشقانرا مذہب و ملت خداست
 تا بچو شد آبت از بالا و پست
 و شناسی صورت ز رشت از نگو

که پر در مرغی بجز با جنس خود
 چون ترا آن چشم باطن برین نبود
 چون شوی دور از حضور او لیا
 تا توانی ز او لیا و بر متاب
 از مودم عقل دور اندیش را
 دست گیر از دست ما مارا بجز
 باز خر مارا ازین نفس پلید
 از چو ما بچارگان این بند سخت
 این چنین قتل گران را اسی و دور
 باز خود سوسه تو گردانیم سر
 با چنین نزدیکی و دریم دور
 این دعا هم بخشش و تعلیم تست
 در میان خون و روده فهم و عقل
 شکر نعمت پان کنی چون شکر تو
 لاجرم هر مرغ بے هنگام را
 کسب دین عشقت مجذب اندرون
 نفس خس گر جویت کسب شریف
 تا تور شوت نشدی بیسنده
 صنع بنیدم در محبوب از صفات

صحبت نا جنس گور است و لیا
 گنج سے پندار اندر هر دو وجود
 در حقیقت گشته دور از خدا
 همدکن و انشا علم بالصواب
 بعد ازین دیوانه سازم خویش را
 پرده را بردار و پرده ما بدر
 کاروش تا استخوان مار رسید
 که کشاید بجز تو ای سلطان بخت
 که تواند جز که فتنل تو کشود
 چون توفی از ما بجز دیک تر
 در چنین تاریکی بغیرت نور
 ور نه در کلین گلستان از چه دست
 جز زاکرام تو نتوان کرد نقل
 نعمت تازه بود از احسان او
 سر بریدن واجبست اعلام را
 قابلیت نور حق دان اسی حرون
 حیلہ و مکر سی بود آنرا در دین
 چون طمع کردی ضریر و بنده
 در صفات آنست که گم کرد ذات

و احدمان چون غرق و آندای مپیر
 حق شب قدرست و شبانهان
 سنے همه شبها بود قدرای جوان
 آن که گوید جمله حقست احمقیست
 ذوقی باید تا در طاعت بر
 دانه سبے متو که گردد نهال
 آن فقیری بچسب پیچ نیست
 پذیرد بیایان به یکسو باز رو
 هر که او جنس در دست است می پیر
 در گذر از نام و بگر در صفات
 گم شوی در ذات آسانی ز خود
 اختلاف خلق از نام اوقات
 دوری بی کور دارد سرد را
 تو تین جوان بچاسنے از ملک
 آنکه بنید او مسبب را عیان

که گفتند در صفات او نظر
 تا کند جان هر شبے را امتحان
 سنے همه شبها بود خالی از ان
 و آنکه گوید جمله باطل او شقیست
 مغز باید تا در هدایت شجر
 صورت بیجان نباشد جز خیال
 بی بی نگردد بجز سستی هیچ نیست
 یا چو ایشان خار رخ و بیچامه شو
 راست پیش او نباشد بد معبر
 تا صفات رده نماید سوتر از آرزو
 چشم تو کز رنگ بنید نیک ر به
 چون ببیند غمسه آرام او قنار
 با چو خسته در سهر اکور از سیر
 تاروی هم بر زمزمی هم بر فلک
 کز زنده دل بر سبهای جهان

دفتر سوم از کتاب سنوی

بسم الله الرحمن الرحیم

لقمه جنبشی آید از هر کس
 رزقها را رزقها او میسد
 جمله عالم اکل و ماکول و آن
 گوشتهای بزرگان حق خوری
 بوی کبر و بوی رخص و بوی از
 فکر حق پاکست و چون پاکی رسد
 کجای خسان نرو خدا کجی مال
 میگردد وضو وضو از وضو با
 چون بر آید نام پاکست اندر آن
 نور را هم نور شو با نار نار
 حق هزاران صفت و فخر با حقست
 پس حق حق سابق از مادر بود
 و امن او گیر است یارے دلیر
 چون جفا آری فرستد گوشمال

خانی جنبشی کاریز دانست و بس
 ز آنکه گندم بے غذائی کی زید
 با قیام را مستقبل و مقبول دان
 نسبت ایشان کنے کفر بر می
 در تنزه گفتن بیسایه چون پیاز
 رختها بر بند و برون آید پلید
 بهتر از حدیث و حتی قبل و قال
 شب گریز چون برافروز وضو
 نه پل برست ما زوست آن دهان
 جای گل گل باش جای خار خار
 تا که مادر بر تو مهر انداختست
 چه که آن حق را نداند خر بود
 تو منزه باش از بالا و زیر
 تا ز نقصان و اروی سوی کمال

زانگه حکم کار در دست من است
 هر زمان دل را در هم میل و گریز
 هر زمان دل را در گراسے بود
 پس چرا این شوی بر راسی دل
 پا هاستے پیئے و نتوانے حذر
 تا که دست او ندانند راه بحر
 صد هزاران کیمیا حق آفرید
 بچراستے چون دہراوروشنے
 از زبان لقمہ نشد سوے گلو
 در ہا شد جنگ آیینختہ
 زانکہ نو و ممدوح جزیک پیش نیست
 زانگہ ہر ہدستے نور حق ر و در
 مدھا خیرستھی راسے کنند
 تا کہ گوید نظرمان بردست
 توستے کوئی مراد دل نیز ہست
 پس بود دل جو ہر و عالم عرض
 دل نباشد غیر آن در یاسی نور
 فی دل اندر صد ہزاران خاص و عام
 ریزہ دل را بسلسل دل را بچو

اختیار جنگان پست من است
 ہر زمان بر دل نغم داغ جگر
 آن نذازوی لیک از جامی بود
 عمد بندی تا شوی آخست غل
 اینم از تاثیر حکمت و قدر
 ہر خریدے را کند استباہ بحر
 کیمیا کے ہچو صبہ آدم ندید
 گر چراغت شد چہ افغان بیگنی
 تا گوید لقمہ راتق کا دخل
 کوز ہا در یک لگن در رختہ
 کیشہ ازین بوی جزیک کیش نیست
 بر صورت و اشخاص عاریت بود
 لیک بر پنداشت گمہ می شوند
 نیست بر صورت کہ آن آب و گلست
 دل فراز عرش باشد فی بہ پست
 سایہ دل چون بود دل را عرض
 دل نظر گا و خدا و انگاہ گور
 دریکے باشد کدام است آن کدام
 تا شود آن ریزہ چون کوسے ازو

هست بر اسباب اسباب دیگر
 انبیا در قطع اسباب آمدند
 بارها در دام حرص افتاده
 بازت آن آفتاب لطف ازاد کرد
 شکر آن نعمت که تان ازاد کرد
 شکر نعمت خوشتر از نعمت بود
 شکر جان نعمت و نعمت چو پوست
 نعمت آرد غفلت و شکر انتباه
 هیچ مارا با قبولی کار نیست
 با لیسے چون کنی قهر و جفا
 که لنینان در جفا صافے شوند
 چون فراموش شود بد پر خویش
 گرتو خواهی خرمی و دل زندگی
 از خودی بگذر که تا یاسے خدا
 تو نمیدانے که آخر کیستے
 هر چه از تو یاوه گردد از قضا
 گر بلا آید ترا اندوه مبر
 کان بلا دفع بلا هائے بزرگ
 راحت جان آمدای جان قحتمال

در سبب منکر در ان انگن نظر
 معجزات خویش بر کیوان روند
 خلق خود را در بریدن داده
 تو بر پذیرفت و شمارش آرد
 نعمت ہی را بپای یاد کرد
 شکر باره کے سو نعمت رود
 زانکه شکر آرد ترا تا کومی دوست
 صید نعمت کن بدام شکر شاه
 کار ما تسلیم و فرمان برد نیست
 بنده گرد و ترا بس با وفا
 چون وفا بیند خود جاسفے شوند
 یا بی آن بخت جوان از پیر خویش
 بندگی کن بندگی کن بندگی
 قافی حق شو که تا یاسے بقا
 همدکن چند آنکه واسے پیستے
 تو یقین دان که خریدت از بلا
 در زبان سینه خم اورا مخور
 وان زبان سخ زبانهای سترگ
 مال چون جمع آمد ایجان شد وبال

آنکہ پوہ پہلے امید سے سو رہا
 بنی طرح نشیدہ ام از خاص و عام
 مرده است از خود شدہ زندہ بر لب
 مرون تن در ریاضت زندگیت
 بہتر غیب اگر اسند او سخن
 رنگ چرکیہ امی پسر ہرنگ اوست
 پیش ترک آئینہ را خوش رنگیت
 کہ تالی ہست از یزدان نقیبین
 خلق در بازار یکسان میسوزند
 همچنان در رنگ یکسان میرویم
 آنچه صاحب دل بداند حاصل تو
 آنچه ہمیسند عزیز نیست اہل دل
 دم بدم در سوز بریان میسوم
 ما شقان ما شکر مدرس حسن دوست
 ذکر ہر سہ ہیر سے دہنیا صیتے
 تشن شہا ہر وہیکہ تن بودہ اند
 چہ ان فرشتہ ان کا ایشان یک بند
 ہر کس کہ در دنیا ہر کس
 ہر کس کہ در دنیا ہر کس
 ہر کس کہ در دنیا ہر کس

آن خدایت آن خدایت آن خدا
 من سلاست اسی برادر و السلام
 زبان بود اسرار بخش در دو لب
 بیخ این تن روح را پابند گیت
 کہ در گفتن لب تواند و سخن
 آئینہ صافی یقین ہر رنگ دوست
 پیش رنگی آئینہ ہم رنگیت
 ہست تعبیرت از شیطان لیسن
 آن یکے در ذوق و دیگر در دند
 نیم در خسران وینے خسرویم
 تو ز حال خود ندانے امی عمو
 کے بی بی در خود ای از خود مجمل
 ہر چہ با و اباد انجا میسروم
 دفتر درس سبق شان روی او
 زانکہ دارد ہر عرض ماہیتے
 در دو صورت خویش را ہمودہ اند
 ہر حکمت اشش و صورت شدند
 مقبل این در گہ فاخر نشد
 کہ نہ مشوقش بود جو پای او

چون درین دل برق مهر و دوستی در دل تو مهر حق چون شد و تو عاقلان از میرا دیبامی خویش چون مرادانت همه اشکسته است این جهان چیغہ است و مردار و ریز وان محبت حق ز بهر حق کجاست از در دل چونکه عشق آید درون ہمچو شیرے خور با آہ و دوچار ہمچو زور پشہ پیش تند باد ہر چه آن بر تو کراہیت بود تو بین کہ برداشتی یا بچاہ	اندران دل دوستی میدران کہ ہست ہست حق را بیکاسے نہ ہست تو با خیر گشت تند از مولا سے خویش پس کہے باشد کہ کام اور و است بر چنین مردار چون باشم حسد میں کہ ز اغراض و ز علتها جداست عقل رخت خویش اندازد برون گشت آہو و غم برداشت از راز فہم کن و اندا علم بالشداد چون حقیقت ہنگری رحمت بود تو مرا بین کہ منم مفتاح راہ
---	---

وقت چهارم از مثنوی

بسم الله الرحمن الرحیم

وصف ما از وصف او گیر دست
 آدمی را مدح جوی نیز خوشست
 مثل فاسد روح را آرد به نقل
 عقل کن را سازای سلطان وزیر
 زیر کی را بلیس و عشق از آدمست
 کم ره غرقت او پایان کار
 چونکه در مدح باشد کینها
 وانگهان الحمد خوان چالاک شو
 که در آموزی چو در مکتب صبی
 از معانی و ز علوم خوب و بکر
 چشمه آن در میان جان بود
 نه شود گنده نه دیرینه نه زرد
 ناز هی از منت هر ناسزا
 قوم سپه سرور تن بی سر بود

خلق با بر صورت خود کرد و حق
 چونکه آن سائق شکر و حمد جوست
 همچو جان باشد شه و صاحب عقل
 عقل جزوے را وزیر خود بگیر
 و اندانگو نیگنجت و محرمست
 زیر کی آمد سباحت در بحار
 خوش نگردد از مدیحه سینها
 اسے دل از کین و کراهت پاک شو
 عقل دو عقل است اول کسبی
 از کتاب و او ستاد و فکر و ذکر
 عقل دیگر بخشش بزدان بود
 چون ز سینه آب دانش جوش کرد
 از درون خویشتن جو چشمه را
 اصل لشکر بیگان سرور بود

گر بودی جس دینار مناس
 برگ بے برگی نشان عار نیست
 خاشکی بمرست و گفتن بچو جو
 گرچه قرآن از لب پیغمبر است
 بچو دازست با ادب گردد تمام
 آنکه او از پرده تقلب جست
 نور پاکش بی دلیل و بی بیان
 طالب هر چیز است یار رشید
 راست گفته است آن شه شیرین ^{با}
 زردبان خلق این ما و من است ^{که از پرده تقلب}
 هر که بالا تر رود ابله تر است
 این فروع است اصولش آن بود
 بهر این دنیا است مرسل ابطا
 کاینخود فواسط است یار غار
 بهر اظهار است این خلق جهان
 فی بگفت آن سراج آستان
 پس وصال این فراق آن بود
 چو کن در بخودی خود را بیاب
 قلب آتش دید در دم شد سیاه

نه بزی و مشت نه دل جستی محاس
 زردی ز سر خرونی صبر نیست
 بحد بجهت ترا چون را بچو
 هر که گوید حق نگفت او کافر است
 با خود از می بے ادب گردد تمام
 او نور حق به بیند هر چه هست
 پوست بشکافد در آید در میان
 بحر جان خیرے که بجهت نوب
 چشم گردد موبوس عارفان
 عاقبت زمین زردبان افتادست
 کا سخوان او تبر خواهد شکست
 که ترغی شرکت بزدان بود
 مونسان راز آنکه هست او واسط
 پیش واصل خار باشد خار خار
 تا نماند گنج حکمت انسان
 اینجهان و آنجهان را ضربان
 صحت این تن سقام جان بود
 زود تر و اند اعلم بالصواب
 قلب را در قلب کی بودست راه

وقت پنجم ثنوی

بسم اللہ الرحمن الرحیم

تاگریہ ابر کے خند و چین
 جان سفر رفت و بدن اندر قیام
 پس تلو گفت آن رول خوش جواز
 زانکہ عقلت جو ہرست ایند و چین
 عقلماسے خلق عکس عقل او
 عقل کل و نفس کل مرد خداست
 مظهر حقست ذات پاک او
 عقل جزو سے عقل را بدنام کرد
 زور را بگذار و زار سے را بگیر
 گر کنی زاری بیاسبے رسم او
 سن غلام آنکہ نفرو شد وجود
 بین کن خود را خصم رہیارہ بشو
 عشق آن شعلہ است کہ چون بر آید
 ندگی بیدوست جان ز سرور است

تاگریہ طفل کے جوشد لبین
 وقت رجعت زان سبب گوید سلام
 ذرہ عقلت بہ از صوم و نماز
 این دور تکمیل آن شد منقوص
 عقل او شکست و عقل خلق بو
 عرش کر سے را بدان کر وی جداست
 رو بوحق را و از دیگر بگو
 کام دنیا مرورا ناکام کرد
 جسم سوی زاری آید اسی خیر
 رحم او در زار سے خود باز جو
 جز بدان سلطان با انضالی وجود
 زانکہ عفت ہرست شہوت اگر و
 ہر کہ نہ عشوق باقی پہلہ سوخت
 رنگ حاضر غائب از حق بود است

عمر و مرگ این مرد و با حق خوش بود
 فقر خواہی آن بصحبت قائم است
 دانش انوار مستی جان رجال
 دانش آنرا ستانہ جان زجان
 این چنین دل ریزہ ہارا دل نگوا
 صاحب دل آئینہ شش و ر بود
 عدل وضع نعتی بر موضعش
 ظلم چہ بود وضع در ناموضع
 مشتری را صابراں دیدا قند
 و آنکہ گردانید روزان مشتری
 تو گوئی کہ روز من پیروز شد
 این جنائی خلق بر تو در جہان
 چارہ آن دل عطای مبدلیت
 بلکہ شرط قابلیت دادوست
 نیست از اسباب تصریف خداست
 قاسمے گر شرط فعل حق بدی
 ہر چہ خواہد آن سبب آورد
 لیک اغلب بر سبب راند نفاو
 چون سبب نبود چہ چہ جوید مزید

بی خدا آب حیات آتش بود
 فی زبانست کاری آید نہ دست
 فی زراہ و فقر و سنے قیل و قال
 فی زراہ و فقر و سنے از بیان
 سہوار اندر ابو بکر سے بگو
 حق دران از شش جہت ناظر بود
 نے ہر بیچے کہ باشد آکبش
 کہ نباشد جز بلا را سنبے
 چون سوی ہر مشتری نشا قند
 سخت و اقبال و بقا زو شد ہری
 انچہ فردا خواست شد امروز شد
 گردانے گنج زرا آمد نسان
 داد اورا قابلیت شرط نیست
 داد لب و قابلیت ہست پوست
 نیستہارا قابلیت از کجا ست
 بیچ سدوسے بہتے نامدی
 قدرت مطلق سببہا ہر دو
 تا یاد طلب سببے جستن داد
 پس سبب در راہ سے آید ہدیہ

از سبب میرسد هر نیز و شمر
 هست ما را خواب و بیداری ما
 شمر اصغر شمر اکبر را نمود
 هست مطلق کار ساز نیستی است
 بدگمان باشد همیشه زشتکار
 هر کرا آینه یقین باشد
 عارفان که جام حق نوشیده اند
 هر کرا اسرار حق آموختند
 غیر حق جمله عدو و دوست است
 گنج بی مار و گل سخنار نیست
 زان نوا بیزارم وزیر نیم زشت
 از قناعت هیچکس بیجان نشد
 آنچه ناکم عاشق بر رزق و زار
 اگر تو نشای بیاید در برت
 واسه آنکه عقل او ماده بود
 اسے خنک آنکس که عقلش نر بود
 تو بجمال خویشتن می پیش شاد
 گر خرمی در ایب درو به ز سر
 پیر آخر دیگر و خسر دیگر است

نیست اسباب و وسائط امی پدر
 بر نشان مرگ و محشر و گو
 مرگ اصغر مرگ اکبر را زود
 کارگاه هست کن جز نیست ^{کلی} حقیقت
 نامه خود خواند اندر حق یار
 گر چه خود بین خدا سے بین باشد
 راز با دانسته و پوشیده اند
 مهر که دزد و بانس دو وقتند
 با عدو از دوست کی شکوه نکوست
 شاد و پنهانم درین بازار نیست
 هر که خواهد عافیت دنیا بهشت
 و ز حریمه هیچکس سلطان نشد
 هست عاشق رزق هم پر ز رخسار
 ورتو بهشتانی دهد در و سرت
 نفس زشتش نر و ماده بود
 نفس زشتش ماده و مضطرب
 تا بیایے در جهان جان داد
 گو پیر تو خرم باش و غم خور
 نے ہر آنکو اندر آخر شد خرم است

میرا خرگر چه در آخسر بود
 هر که بی من شد همه نهاد در دست
 اندر آن جز عشق یزدان کاریست
 جمله ناخوشش از مجاعت خوش شد
 بر سر هر لقمه نبوشسته عیان
 همین تو کل کن ملرزان پاؤ دست
 چون ندارد نور دل دل نیست آن
 چون نظر بر روح اقدم در را
 چون نظر بر طرف اقدم روح را
 وقت خشم و وقت شهوت مردگو
 تاظر فرسے ز اصل بی خبر
 کی کند آن مست جز عدل صواب
 عشق بر تو بحث را ایجان بس
 حیرت آن مرغست خاموش کند
 عشق بر مرده نباشد پایدار
 گفت صورت کوزه است ^{جواب همان ۱۲} حسن
 کوزه می بینی ولیکن آن شراب
 ای برون ازو هم وقال و قیل من
 هیچکس بر غیر حق عاشق نشد

هر که او را خسر بگوید خسر بود
 یار جمله شد چو خود را نیست دوست
 جز خیال و وصل او دیار نیست
 جمله خوشهبانی مجاعت باست رد
 کز فلان بن فلان بن فلان
 رزق تو بر تو ز تو عاشق ترست
 چون نباشد روح جز کل نیست آن
 پس سیکه بیند خلیل و مصطفی
 پس دو بیند شیت را و نوح را
 طالب مرد روانم گو بگو
 فرع ما یم اصل احکام قدر
 که ز جام حق چشیده است او شراب
 کوز گفت و گو شود فریاد رس
 بر نهد سر پوش و پرچوشت کند
 عشق را بر حق جان او امی دار
 می خدایم میدهد از طرف و می
 روسے نه نماید بچشم تا صواب
 خاک بر فسق من و تمیل من
 واقف آن سر بجز خالق نشد

<p> مردہ را کہ در کشد اندر کتار کو نذار و از جہان جان خیر آید از دریا مبارک ساست فکرت ہر روز را دیگر اثر کہ شمالِ آن چو پنبہ است و شراب نیت این غم غیر در خورد و سزا کی دہی بی جرم جان راورد و غم لیک ہم جرسے بباہد کرم را ہست مردی و رگ پیغمبر سے ترکا ہوا قوت پیغمبر سے ور نہ دنیا کے ہدی وار الغرور چون بردی طالبت شد مطلبت طالبے کے مطلبت جوید ترا بریکے زہرست و بردیگر شکر </p>	<p> بایست زندہ کے کہ گشت یار مردہ را کس در کنار آرد مگر رحمتِ بنی علی سبے خدمتی شاوی ہر روز از نو سے و گمر ہیچکس را با زمان محسوم مدار سجدہ کن صد بار یگو سے خدا اسی تو سجان پاک از ظلم و ستم من معین بیند انم جہرم را ترک خشم و شہوت و حرص آوری سر زاپہا تا قتن از سروریت سے نماید نور تار و نار نور طالب اوئی نگرود طالبت زندہ کے مردہ شو شوید ترا ہر وجود سے کہ عدم نبود سر </p>
---	--

وقتی ششم از ثنوی معنوی

بسم الله الرحمن الرحیم

عشق را با بیخ و پاشش کار نیست
 جناب یعنی جنگ طبعی جنگ قول
 این جهان زمین جنگ قاعده می بود
 پاره عنصر حیا استون قوتیت
 زمین دوره گرچه همه مقصد توئی
 زمین ترود عاقبت ماخیز با تو
 بس چیکس را ناگرد و او فنا
 هست معراج فلک این نیستی
 بنده باش و بر زمین رو چون همند
 بار خود بر کس منم بر خویش نه
 گفت نه غیب که که جنت ازا که
 چون نخواه من کفیم مر ترا
 پس قیامت شوقیاست ره بین
 ناگرد و این ندانش تمام

مقصود او جسته که جذب یا نیست
 در میان جسته و با حریت بول
 و عناصر در رنگت حاصل شود
 که بر ایشان سفت و نیاستو لیت
 یک خود جهان کنده ن آما این دولی
 اسی خدام جهان کار کن تو شاه
 نیست ره و در بارگاه کب با
 عاشقان راه بسبب و دین نیستی
 چون جنازه سلفی که برگردن نهند
 سروری را کم طلب در ویش به
 گرچه خواهی ز کس چیزی نخواه
 جنت المساء و انوید ارخدا
 دیدن بر پیله را شتر است این
 خواه کان انوار باشد خواه ظلام

تو نه این جسم بل آن دیده
 مایه در بازار این و نیازت
 هر که او بلی مایه در بازار رفت
 هستمارا سوسوی پس افکنده اند
 نمانکه کان و مخسزن صنع خدا
 چون امیدت لاست زور پر جبریت
 چون انیس طبع تو آن نیستی ست
 گر انیس لانه اسے جان بسر
 هست مادر نفس و با با عقل زاو
 ای دهنده عقلها فریاد رس
 هم طلب از تست و هم آن یکوفی
 جبر باشد پر و بالی کاملان
 همچو آب نیل دان این جبر را
 فی قبول اندیش فی ردای غلام
 بل حقیقت و در حقیقت غرقه شد
 جو در دوران و هر آن رنجی که هست
 رنج و درد و جوع و فقر این دیار
 ترا نکه اینها بگذرد و آن گذرد
 پیشک این ترکب هو تلخی ده هست

وارهی از جسم که جان دیده
 مایه آنجا عشق و دو چشم ترست
 عمر رفت و باز گشت او خام گفت
 نیستهارا طلا بسند و بلده اند
 نیست خیر نیستی و رانجی سلام
 با انیس خویشتن استیز چیت
 از فنا و نیست این پر میز چیت
 در کین لاچسرا فی منتظر
 اولش تنگه و آخرش کس شاد
 تا نخوای تو نخواید هیچ کس
 ما کیم اول توئی آخر توئی
 جبر هم زندان و بند کابلان
 آب مومن را و خون مرگبر را
 امر را و نهی را سنی بین مدام
 زمین سبب هفتاد بل صد فرقه شد
 سلسله از بعد حق و مخالفت ست
 صعب نبود چون فراق و بعد یار
 دولت آن دارو که جان آگه برد
 یک از تلخی بعد حق به هست

سج کے مانندومی کان ذوالمنن ۶
 کان جہان چون نکلزار آمد ہست
 بین کہ خاک این خلق زگارنگ
 گریہا بان پرشود زرو نقود
 و رہنوائی صد صفحت بی سکتہ
 عقل راہ نامی سدی کی رود
 کہ فوت وادون بی علت ست
 ہرانکہ ملت فاضل جوید یا خلاص
 نے خدارا امتحانے می کنند
 چون انامی بندہ شد لا از وجود
 گر ترا چشمست ہشا درنگ
 چشم بند خسلق جز اسباب نیست
 و ر عدم ہماستحان کے ہدیہ
 خویش رہنبری ان کن از جہا فظول
 و ر عدم مارا چہ استحقاق بود
 زیر کی خد شکست و نیاز
 زیر کان باصنعتے قانع مشدند
 عیبت عیبت کی نام نظر
 آن نظر کہ کرد حق و روی نہان

گویدت چونی تو اسے رنجور من
 ہرچ آنجا رفت بی تلوین شد ہست
 میسکتہ دیکرنگ اندر گورما
 ہر ضاے حق جوئی نتوان رہود
 بقصد زیادت نما نہ نکتہ
 عشق ہاستہ کا نظرت بہتر وود
 پاکبازی خارج از ہر ملت ست
 پاکساز اند کہ بر بانان خاص
 نے و رسود و زیانے می زند
 پس چہ مانہ بین بندیش امی غنود
 بعد لا آخر چہ میساند و گر
 ہر کہ لرز و بر سبب ز صاحبیت
 کہ برین جان و برین دانش ہم
 ترک خود کن تا کند رحمت نزول
 تا چنین عقلے و جانے رونمود
 زیر کی بگذار و با کوسے بساز
 ابلہان از صنوع و مصالح شدند
 کہ بدان یا ہند رہہ وریکد گر
 چون نمد در تو تو گر وی نفس آن

حق چون اندر مردنومی زن محمد
 چون نهد در زن خدا نومی زنی
 خلق را چون آب ان صاف و زلال
 علم شان و عدل شان و لطف شان
 کانه و زوید ه بود پاندار
 در سبب چون عیادت کرد رب
 پس چه عرض می کنی ای بی هنر
 سایه سبب به ست از ذکر حق
 هست پنهان حاکم بر هر فرد
 خالی از خود بود و پراز عشق دوست
 عقل باشد مرد و را بال و پری
 لذت از جو عست فی از نقل نو
 بین مزن تو از موسی آه سرد
 در درون یک ذره نور عارفی
 هر بلا کاندر جسمان بینی عیان
 زو مراقب باش بر احوال خویش
 پس همین جا خود جزای نیک و بد
 پس مقام عشق جان صحت است
 خرم آنکه عجز و حیرت قوت اوست

او محنتش کرد و چون بسد در
 طالب بزنگ کرد و او چون سقری
 اندر و تا بان صفات ذوالجلال
 چون ستاره چرخ بر آب روان
 یک آرد و زرد را تا پاندار
 پس چه باطن نگردی در سبب
 احتیاج خود بحتساج دگر
 یک قناعت به زصد لوث و طبق
 هر که خواهد بلفن از خود برد
 پس ز کوزه آن تراود کاندر سوت
 چون ندارد عقل باشد ابتری
 با مجاعت از شکر به نان جو
 در وجود و در جوین در و در
 به بود از صد خستین ای صفی
 باشد از شومی زن در هر مکان
 نوش بین در داد و بخت علم نیش
 میرسد با هر کس چون بنسگد
 رنجمایش حسرت به راحت است
 در دو عالم خفت اندر ظل دوست

ششمنه که در مردون و در محنت است
 هر طایفه کاین قوم راسخ و آوده است
 پس ز جان کن وصل جانان را
 سوی کتل خود و وای جز و خدا
 آب را اندر سبوی پی مدار
 کاب ساکن بے مدونا خوش بود
 آب جان یاریز اندر کبیر جان
 شد تمام این ششمنی با صد نوی
 هر که پرویزین جهان آنسورود
 مال دنیا را بقاسے گرچه نیست
 بی خودی شود و خودی یکسر برآ
 مطلب دنیا و عقبه را بهسل
 بهر او را عبادت کردنی است
 او بذات خود عبادت رسالت
 روح چون از عالم امر آمد دست
 جسم چون از عالم خلق است باز
 زمین و دو چون از این قبچه نفسا
 گر به سوی خاک سفلی پیس رود
 و بسوی روح علوی سر کشد

آب حیوان در درون ظلمت است
 زیرا و صد فائده بنما و ده است
 بی لب و بی کام میگونا رب
 از خودی بگذر زمانے با خود
 مانگرد و آب شیرین ناگوار
 رنگ و بوی و طعم خوب از وی رود
 ناشوی دریا بے بی حد و کران
 از فی کلک نوازن سخن سالش بشنو
 فصل اینجا وصل عقبی می شود
 بهر صید مرغی خسته خوش فنی است
 از برای حق خدا را دان خدا
 هر دو اینان زنبید از از بغل
 عابد جنت طلب هم مردنی است
 نه برای نار و جنت و می خد است
 زان بطاعات و هدای راغب شده
 سوی خواب و خورشید بی امتیاز
 هر دو خوزابوین در طبعش سزا
 آن زمان وی نفس اتاره شود
 آن زمان تو امه گشت و بار شد

<p>سازدت مخدوم و بخش بر دور جمله اندر پاسبان است پر است این هم از توست نعتی شده مفتشم من کیم از توست توفیق امی شده حاربت از توست بی از هیچ نگر لطف تو بر ما نوشته صد نگو که ز ما و من بر آورد دست گرو نیست فرق از جان و تن و در شرف میزنم بر لوح وحدت قرعنه آید بر یود ازین آب و گلم در سدا این بنده هم سوی خدا</p>	<p>پاس و لب گردن و خد شکر می جان و گوش و چشم و هوش و پا و دست این که شکر نعمت تو میسکنم شکر این شکر از کجا آرم بجا دست و پا و این زبان و لفظ شکر طاعت و توفیق طاعت هم ز تو ساقیم آن باوه اندر جسم کرد بیخودم زان باره و اکنون مرا ریخت در کاهم جلالی جبره رشحه بجز جلاشش بر و لم نیست و در از لطف انوار الصفا</p>
<p>تمام شد و قمر شکرشنوی معلوم</p>	

اَلَا يَا أَيُّهَا السَّائِقُ أَدْرِكَا سَاؤُنَا قَوْمَنَا
 بی سجاد و رنگین کن گرت پرخان گشت
 مرا در منزل جانان چه من عیش و چه من
 شب تار یکتیم سوخ و گردا بستن بلبل
 همه کارم ز خود کامی بد بد نامی کشید آخر
 حضور می گریه خواهی از و غائب شو حفا
 عزم دیدار تو دار و جان بر لب آمد
 کی دهد دست این غرض یارب پرستان شوند
 دل میر و دزد و زو ستم صاحبان خدا
 آسایش دو گیتی تفسیر این دو فرصت
 دور کوی نیکبانی ما را گذر ندادند
 بهنگام تنگ دستی در عیش کوش و مستی
 با در پیاله عکس رخ یار دید و دم
 هرگز نمیرد آنکه دلش زنده شد عشق

چه عشق آسان نمود اولی افتاد
 که سالک بیخبر بود ز راه و رسم مستر
 جرس فریاد میسدارد که بر بند بچرخ
 کجا دانند حال ما بسا ران سلیمان
 نمان کی مانند آن رازی که ز سازند بخت
 نمی باقی من نهوی فرغ از دنیا و بخت
 باز گرد و یا بر آید چیست فرمان شما
 خاطر مجموع ما زلف پریشان شما
 در واکه راز نهان خواهد شد آشکارا
 با دوستان تلطف با دشمنان مدارا
 گر تو نمی پسندی تفسیر کن قصه ما را
 کاین کیسای مستی قارون کند گداز
 ای نجیب سر زان شب شرب درام ما
 بخت است بر جسر پده عالم دوام ما

مهرسم که صخره نبرد روز باز خواست
 سزایست در شوق محبت بهای ما
 گاهی در فکرم با تش خسایل را
 فرعون را ندانم ای دوست درویش
 بیگانه را چه کار بود با بلا و غم
 ما پدریم دشمن و ما می کشیم دوست
 حافظ همیشه ناله کند در بلای تو
 صلاح کار کجا کس خراب کجا
 حدیث از مطرب می گوید راز در هر کس
 ما را بر آستان تو بس حق خدمتی ست
 در عیش نقد کوش که چون آبله نماند
 ملک آزادی و کج قناعت گنجیست
 صبا بلفظ بگو آن غزال رخسار را
 ساقیا بخرید زورده جام را
 مگر چه بدنامی ست نزد عاقلان
 محرم را ز دل شهیدای خود
 بزم عیش و موسوم شادی و بهنگام طرب
 غلام محبت آنم که زیر چرخ کبود
 رضا پداده بد و ز چین گره بکشای

نان حلال شیخ ز ناب حرام ما
 عشاق از و دیره کشد اهلای ما
 قربان کند اگر چه پسر در رضای ما
 زیرا که او نداشت سر در دای ما
 آنرا رسد که خاص بود آشنای ما
 کس را مجال نیست ز چون و چرایی ما
 باشد که خود علاج کنی درد دای ما
 بین تفاوت ره از کجاست تا بکجا
 که کس نکشود و نکشاید بکجاست این بهار
 اینجا چه باز زمین بر جسم غلام را
 آوم بهشت روضه دارا السلام
 که بششیر شیر شود سلطان را
 همه سر کوه و بیابان تو داده ما
 خاک بر سر کن غمسم ایام را
 ما نیز خواهم تنگ و نام را
 نفس نمی بنیم ز خاس و غلام را
 پنجه روز ایام عشرت غنیمت دان ما
 ز هر چه رنگ تعلق پذیرد از دست
 که بر من و تو در اختیار کشادست

بر کار خود ای و اعظ این چه فریاد است
 گدای کوی تو از هشت غلده مستغنی است
 چون بشنوی سخن اهل دل گو که خطاست
 و ساند رون من خسته دل ندانم بیت
 مرا بکار جهان هرگز التفات نبود
 ازان بدیر مغاف عسسه زید میدارند
 سر ارادت ما دستمان حضرت دوست
 رخ تو در نظر آمد مراد خواهم یافت
 نه من سبکش این دیرند سوزم بوس
 دل سر پرده محبت دوست
 تو و طوبی و ما و قاست یار
 دور بجنون گشت و نوبت هست
 هر گل نو که شد چمن آراسه
 هر که خواهد گوید او هر که خواهد گوید
 هر چه هست از قاست ما سانه لی اندام است
 بر در میخانه رستن کاریزگان بود
 بنده پیر خیر اباتم که لطفش دائم است
 سر مستی بگیرم تا به صبح روز عشر
 میل من بومی وصال و قصد او سکه خرق

مرا فتاد و دل از کف ترا چه افتاد است
 اسپریند تو از هر دو عالم آزاد است
 سخن شناس نه و لبر خطا اینجا است
 که من غموشم و او در فغان و در غوغا است
 رخ تو در نظر من چنین خوش است
 که آتشی که میسر و همیشه در دل است
 که هر چه بر سر مای رود ارادت او است
 چرا که حال نکو در قفای فال نکو است
 بسا سری که درین آستانه سنگ و سبزه است
 دیدد آینه دار طلعت او است
 فکر هر کس بقدر هست او است
 هر کس شیخ روز نوبت او است
 اثر رنگ و بوسه صحبت او است
 گیر و دار و صاحب دربان درین درگاه است
 ورنه تشریف تو بر بالای کس کوتاه است
 خود فردشان را بکوی می فرودشان است
 ورنه لطف شیخ و زاهد گاه هست گاه است
 هر که چون من در ازل یکجور خور و از جا است
 ترک کام خود گرفتیم ما باید کام دوست

<p>خزین خیال ندارم خدا گواهن است که خلل جوید بقای تو و جاده است تو در طریق او بکوش و گنگنا است تا باز چه زاریش شد بر ای صوابت</p>	<p>غرض ز مسجد و میخانه ام وصال شکت مرا که اسی تو بودن ز سلطنت خوشت گناه اگر چه نبود اختیار با حافظ تیرگی زدی بودم از غمزه خطارت</p>
<p>رواق طاف و همیشه به سر بند بلی بحکم باد سده ادر بر است که نیستی است از تمام برمال است در حضرت تار و نمسا بر است</p>	<p>ازین رباط و دور چون ضرورت مقام عیش میسری شود پیرنج بهست نیست در بنجان ضمیر خوش از باب حاجتیم و زبان سوال نیست</p>
<p>انظار اخیان خود را شجاع کس را و فوحت نیست که انجام معنی غمزه رخت پروردگار تا در میان راه است که گواهیست</p>	<p>جام جهان ناست ضمیر نیروست هر وقت خوش که دست و ده خاتم شمار سو و خطای بنده چو گیسو نه تا به شراب کوثر و حافظ پال خود است</p>
<p>بی روی تو از سر و گل اندام پیوسته مرا کج خراب است تمام و گر بقهر پاننه درون با صفت که آن بیان مقامات کشف است</p>	<p>و نه سبب ما باده علاست و لیکن تا گنج نعمت و بدل و بر این تقیم است اگر بلطف بخوانی مزید انطافست بر مصحف روح دلدار است</p>
<p>تا هر چه آتی با بجز ما ندان هزار تک در دنیا کار دارد تا آتی در دنیا کار دارد</p>	<p>بر دو وصف تو حکم نیست و در کس جمال شخص مشهور است زلف و عارض رونم گان حقیقت به نیم جو</p>

<p>که کام بخششی او را بهانه بی سببی است همه در شریعت ما غیر ازین گناهی نیست گر بنامی محبت که خالی از خلل است هر جا که هست پر توروی حبیب است ایخوا چه ورنه نیست و گرنه طیب است</p>	<p>سبب پیرس که چرخ از چه مغلمه پرورشند سباش و پنی آزار و دهر چه خواهی کن قخلن پذیر بود و هر بنسا که می سینے در عشق خانقاه خرابات شریعت است عاشق که شد که یار بجانش نظر نکرد</p>
<p>در عرصه خیالی که آمد که ام رفت زنده از ره نی ساز پندار السلام رفت عشاق را جواله بعیش مدام رفت</p>	<p>مستم کن اینچنان که ندانم زینچودی زاده غرور و داشت سلامت نبرد راه زاهد تو دان و غلوت تنهایی و نیاز</p>
<p>در میان جان و جاتان اجرانی رفت گر بدنی بود بود و گر خطائی رفت رفت رموز جام جم از نقش خاک ره دانست همه شیخ مذہب ما عاقلی گنه دانست و اندران برگن نوا خوش ناله های ناز داشت گفت ما را جلوه بسشوق در این کار داشت مست شد چون ستمی از عالم اسرار داشت کاین همه نقش عجب و در گردش پر کار داشت شیخ صنعان خرقة رهن خانه خار داشت که کج عاقبت و در سرای خویشین است بجز از عشق تو باقی همه فانی دانست</p>	<p>گردن از غمزه و دلدار باری بر دوش عشق بازی را تحمل باید از دل پاندار هر آنکه رازد و عالم ز خط ساغر خواند و لای طاعت دیوانگان زما طلب بلبله برگ گلی خوشترنگ و منقار داشت گفتش در صین وصل این ناله و نغمه داشت عارفی کو سیر کرد اندر مقام نیستی خیز تا به کباب آن نقاش جان انشان داشت گر میر راه عشقی فسک بدنامی کن مرد بخانه ارباب پیروست و دهر عرضه کردم دو جهان بر دل کار انجان داشت</p>

ایکه از دفتر عقل آیت عشق آموزی
 بجز نیست بحر عشق که پیش کنار دیت
 آندم که در آن عشق دبی خوش تی بود
 فرصت شمر طریقه رندی که این نشان
 بجز بود و منت هر خدمتی که کردم
 ای آفتابِ خوبان میوز و اندرونم
 در این شب ریاحتم گم گشته راه مقصود
 فریاد که از شمش جہنم راه پر بستند
 امروز که در دست ام مرحمتی کن
 حاشا که من از جور و جفای تو بنام
 روزی مابین که از دیوان عشق
 شاد باد روح آن رندی که او
 حاصل عمر تو حاشا حفظ در جهان
 هر کوی بدست عشق تو شد گشته بر دست
 محب رهیت راه عشق میات
 ز جام عشق سمن نوشید حاشا فقط
 بر تن جواز بخت بد آمد و گرنه یار
 خوشوقت رندیست که دنیا و آخرت
 تو تسبیح و وصلی در روز بد و ورع

ترسم این نکته تحقیق ندانی دانست
 آنجا جز اینک جان سپارند چاره نیست
 در کار خیر حاجت بیج استخاره نیست
 چون راه گنج با همه کس آشکار نیست
 یارب مباد کس را مخدوم بیعنایت
 یک ساعت بگنجان در سایه عنایت
 از گوشه بیرون آبی کو کب هدایت
 آن خال و خط و زلف و رخ و عارض و قفا
 فردا که شوم خاک چه سود اشک ندایت
 پیدا و لطیفان همه لطفست و کرمست
 بجز بے مجران شد ما را بر است
 بر سر کوی منسان یا بد و قات
 باد و صافیس باقی تر بات
 اورا در آن جناب سوال و جوابیت
 که چرخ هفتش مغبتم زمین ست
 مدامست مستی در ندی ازین ست
 حاشا که رسم چور و طریق ستم نداشت
 برباد داد و بیج غم انوش و کم نداشت
 من و میان و ناقوس و ره دیر و نداشت

حافظ لطف حق را با تو حمایت دارد
 هر که آمد بهمان نقش خسرابی وارد
 نبود رنگ و دو عالم که نقش الفت بود
 اشک غماز سن را سرخ بر پای چه عجب
 سمن ازین طالع شوریده بر شخم ورنه
 نزد جو این قدم نام و نشانیست که است
 شیر در باو پی عشق تو روبا شود
 سلامت نیست که از پرده برون افتد باز
 بجز این نکته که حافظه تو ناخوشنوست
 کس نیست که افتاده آن زلف دوتاست
 روی تو مگر آنسه لطف آبیست
 زاهد دهم تو به ز روی تو زهی روی
 پتیار خریان سبب ذکر جمیلست
 عاشق چه کند که نخورد پیر طاعت
 در صومعه زاهد و در خلوت جا بداند
 مزن بچون و چرا دم که بنده مقبل
 که گفت حافظ از اندیشه تواند باز
 زهی همت که حافظ راست از دنیا و جویی
 عاشق منقلب اگر قلب دلش کرد تا

باش قانع ز غم و دین و شاد می نیست
 در خرابات نرسید که بشیار کجاست
 زمانه طرح محبت نه این زمان انداخت
 نخل از کرده خود پرده در نیست کجاست
 بهره مند از سر کویت دگری نیست کجاست
 ورنه از ضعف در اینجا شمی نیست کجاست
 آه ازین راه گدوی خطری نیست کجاست
 ورنه در مجلس زندان خبری نیست کجاست
 در سراپای وجودت هنری نیست کجاست
 در رگداری همت که دائمی نر بلاست
 حقا که چنین نیست دین روی ریاست
 به پیش ز خدا شرم و ز روی تو عیاست
 جانان گرامین قاعده در شهر شایست
 با هیچ دلاور سپهر تیر قضایست
 جز گوشه ابروی تو محراب دعایست
 قبول کرد جهان هر سخن که جانان گفت
 من این گفته دم آنکس که گفت پستان
 نیاید هیچ در پیش سبب خاک سر کویست
 نقش عیب که بر لب روان قادر است

<p>گرچه جای حافظ اندر خلوت صلح تو قدم و سبغ مدار از بنسازده حافظ</p>	<p>ای همه جای قنوش پیش تو هر جایست که گرچه غرق گناه هست میرود بهشت</p>
<p>و در و ما را نیست در مان انقیاس براستان تسلیم سرب حافظ</p>	<p>بجز ما نیست پایان انقیاس گرگستیز و کنی روزگار بستیزد</p>
<p>نه در برابر چشمه نه غائب از نظری بجای طعنه اگر تیغ می زند دشمن</p>	<p>ندیاومی کنی از من نه میرودی از یاد ز دوست دست نداریم هر چه با و اباد</p>
<p>جمال یار ندارد نقاب و پرده دلس ولا از نور ریاضت گر آسگه یابے</p>	<p>بخار دره نشان تا نظم توانی کرد پوشیم خنده ز زمان ترک سرتوانی کرد</p>
<p>ولی تو طالب معشوق و جام می خواهی گر این نصیحت شایان بشنوی حافظ</p>	<p>طبع مدار که کار دیگر توانی کرد بشا راه طریقت گذر توانی کرد</p>
<p>اثواب روزه و حج قبول آنکس برو حدیث عشق ز حافظ شنونه از و عطا</p>	<p>مخاک میگذره عشق را زیارت کرد اگر چه منعت بسیار در عبارت کرد</p>
<p>مردم ناشنطار و در پرده راه نیست بقره اک اربعی بندی خدار از و صید</p>	<p>یا هست پرده دار نشانی نمی دهد که آفتاب است در تانیر و طالب زیان اید</p>
<p>چنان بری که اگر خاک ره شوی کسی یارب کجاست محرم رازی که یکنان</p>	<p>بخار خاطری از رنگه ارمانه رسد دل شرح آن دبد که چه دید و چاشنیه</p>
<p>سلامت همه آفاق در سلامت است عیب می جمله بگفتی بنسبتش نیز بگو</p>	<p>ببوح عارضه بخش تو در و مشد مباد تقی حکمت کن از هر دل عامی چنه</p>
<p>حسن تو همیشه در سنه و ن باد</p>	<p>رویت همه سال لاله گون باد</p>

<p>هر روز که هست در فزون باد بی صبر و قسار و بی سکون باد از حسنه و حسل تو پروان باد</p>	<p>اندر سر من هوا و عشقت هر جا که ویست در غم تو هر کس که بچسب تو نازد</p>
<p>توان شناخت ز سوزیکه در سخن باشد غریب را دل آواره در وطن باشد که دائم در صدمت گوهر نباشد که علم عشق در دفتر نباشد که با او هیچ در دوسر نباشد</p>	<p>بیان شوق چه حاجت که حال آتش دل جوای گوی تو از سر نمی رود مارا زمان خوشدس در یاب و دریاب بشوی اوراق اگر بدرس مائی شراب سبب خوارم بخش یارب</p>
<p>گر تو بیداد کنی شرم طموت نبود تیره آن دل که در نور مودت نبود نبود خیر در آن خانه که عصمت نبود زانکه باغ و زرعین شهبوس دولت نبود شیخ ما گفت که در صومعه هست نبود هر که نیست ادب لائق صحبت نبود</p>	<p>تخت گناز چه طلب باشد وقت نبود خیره آن دیده که آتش نبردگر عشق چون طهارت بود کعبه و تاج بکلیت دولت از مرغ هایون طلب سایه او گر بدخواستم از پیرمغان عیب مکن حافظ علم و ادب و رز که در مجلس شاه</p>
<p>نیست معلوم که در پرده اسرار چه کرد حل این نکته بدین فکر خطا نتوان کرد که در آینه نظر حسنه بصفا نتوان کرد مشکل حکایتی ست که تقریر میکنند چون نیک بنگاری همه تزویر میکنند</p>	<p>ساقیا جام سیموه که نگارنده غیب مشکل عشق نه در حوصله دانش هست نظر پاک توان در رخ جانان دیدن گویند ز عشق گویند و مشنوب می خور کشی و حافظ مفتی و محتسب</p>

عاشق داند که درین دانه سرگردانند	حافظان نکته پر کار وجود اند و سلی
عشق بازان چنین مستحق حسابند	لاوت عشق و گل از یار زهی لاف خلالت
دیو بگیرد از آن قوم که قرآن خوانند	تا به ابرندی حافظ نگند فهم چه باک
باوه از جام تجلی بصفایم دادند	بیتخو و پارش عشقه پر تو ذاتم کردند
که در اینجا خبر از جسلوه ذاتم دادند	بعد ازین روی من و آنکه سخن نگار
گل آدم بسرشتند و به پیسانه زدند	دوش دیدم که فلانک در پیخانه زدند
چون ندیدند حقیقت ره افسانه زدند	چنگ هفتاد و دولت همه را عذر بنه
قرعه فال بنام من دیوانه زدند	تسمان بار امانت نتوانست کشید
آتش آنست که در خرمن پر دانه زدند	آتش آن نیست که بر شعله او خند شمع
چه دلاورست دزوی که بگفت چراغ دارد	بفروغ چهره زلفت همه شب زنده رک
که نه خاطر تماشاخانه هوای بلخ دارد	سردس عشق دارد دل در دمنده جان
جان در ورون سینه غم عشق او نهاد	در آرزوی آنکه رسد دل بر اخی
در معرضی که تنگت سلیمان رو و پیاو	بادت بدست باشد اگر دل نمی بزیج
عشق پیدا شد و آتش همه عالم زد	در ازل پر تو حسنت ز تجلی دم زد
عین آتش شد ازین غیرت بر آدم زد	جلوه کرد درخش دید ملک عشق بدشت
خیمه در آب و گل مزعسه آدم زد	نظری کرد که بیند جهان صورت خویش
اینجا نسب نگنجد اینجا حسب نباشد	در کیش جان فروشان فضل و هنر زیاده
روزی مازخوان کرم این فداله بود	خون سیخوم و یکت چای شکایت است
زهی جاده و تقوی که یک انگهی از	گویی می فروشانش بجای بر گایند

<p>کلاه دلکش است اما بدو سر نمی آرد که یکدم تنگدل بودن به بجز و پهنی آرد که کیچوست و زمان بصدین زر نمی آرد</p>	<p>شکوه تاج سلطانی که می جان فرود برو گنج قناعت جو گنج عافیت نشین چه حافظ در قناعت کوشم از دنیا دور</p>
<p>ای خوشا سرو که از بند غم آزاد آمد غلام هست سروم که این قدم وارد</p>	<p>زیر بار اند و زخسان که تصایق دارند نه بهر درخت تحمل کند بجای خزان</p>
<p>یا جان رسد بجانان یا جان ز تن بر آید کار کسی است این کو با خویشتن بر آید تا اید جام مرادش بدم جانی بود</p>	<p>وست از طلب ندارم تا کام من بر آید گفتم بنوش کز وی برگیر دل و لم گفت در ازل هر کو بغیض دولت ارزانی بود</p>
<p>چنان مانند چنین نیز هم نخواهد ماند که این محاله تا صبحدم نخواهد ماند که بر در کمرش کس درم نخواهد ماند که کس همیشه گرفتار غم نخواهد ماند</p>	<p>رسیده مشوره که ایام غم نخواهد ماند غنیمتی شماری شمع و وصل پروانه سروش عالم فیهم بشارتی خوش داد چه جای شکر و شکایت ز نقش نیک بست</p>
<p>کافر عشق ای صغیر گناه ندارد که با کسی دگر غم نیست او می گفت شاید که گم شد آنکه درین راه بر بهری نرسید بر احوالی نرسید آنکه ز حمت نکشید</p>	<p>حافظ اگر سجده تو کرد مکن عیب چنان که شمه ساقی و لم زد دست برود بکوی عشق منه سبب دلیل راه قدم مکن ز غصه شکایت که در طریق اوب</p>
<p>کا و بتایید نظر حسل معامی کرد جرش آن بود که اسرار بویید ای بگرد دیگر آن هم بکنند آنچه میخامی کرد</p>	<p>مشکل خویش بر پیر میغان بدم و دوست گفت آن یار کز و گشت سرو دار بلند فیض روح القدس از باز مدد فرماید</p>

حسن بویان خجازه دل جو پیشینہ نبشاند
 چونتہ درازمراوانا ناکہ پروارند پروارند
 حسن از بیگانگان حسد گزینا لم
 بشارت بر یکوی می فروشان
 عاشقان را بر سر خود حکم نیست
 سرکش حافظ از او نیم شب
 بسین حقیر که ایان عشق را کاین قوم
 بخانه شیوه درویشی ست و راهروی
 هوش باش که هنگام با دستفنا
 شاهان نیست که موئی و میانی دارد
 شیوه حور و پری خوب لطیف ست
 مرغ زیرک نشود و جنبش نغمه سزی
 با خرابات نشینان زکرامات ملامت
 آنکه یک جرعه می از دست تواند و آواز
 سر اسیر بخش جانان طریق لطف و سبابت
 غلام نیکو مست تو تا جدا رانند
 ترا صبا و مرا آسب دیده شد غماز
 نصیب است بهشت ایخراشناست
 تو در تکیه شوای خضر سپهر نجات که من

پر پرویان قرار از دل چو بستیزند
 که با این درواگرد بند در مانند و مانند
 که با من هر چه کرد آن آشنا کرد
 که حافظ تو به از زهد و ریا کرد
 هر چه فرمان تو باشد آن کنند
 تا چو بخت آست رخشان کنند
 شہان بے مکر و خسروان بی کلند
 بیار باوہ کہ این ساکنان سرور ہستند
 ہزار خدمت طاعت پر نیم جو بد ہستند
 بندہ طلعت آن باش کہ آئے دارد
 خوبی آست و لطافت کہ خلائی دارد
 بر بہاری کہ ز دہبہاں خزانے دارد
 ہر سخن جائے و ہر نکتہ مکاتے دارد
 دست ہاشا ہد مقصود و آغوش باو
 اگر تسبیح می فرمود اگر زناری آورد
 خراب باوہ غسل تو ہو شیارانند
 و گرنہ عاشق و معشوق رازوارانند
 کہ مستحق گشت گناہ گارانند
 پیادہ می روم و ہمسہ بان سوارانند